

CARTI NOI

UN EVENIMENT EDITORIAL

A văzut lumina tiparului, la Editura Hasefer, o carte monumentală și admirabilă, scrisă de Pierre Bouretz, *Martori ai viitorului, filosofie și mesianism* - dedicată unor filosofi evrei, martori în vremurile cele mai întunecate ale secolului XX.

Cele nouă titluri de capitole, nouă repere strălucite ale gândirii contemporane, merită menționate aici, deoarece înseși enunțurile lor cuprind în nuce, sinteza acestora: **□** Iudaismul lui Hermann Cohen: o religie a adulților (1842-1918) **□** De la noaptea lumii la strălucirea Mântuirii: steaua lui Franz Rosenzweig (1886-1929) **□** Walter Benjamin (1892-1940): îngerul istoriei și experiența veacului **□** Gershom Scholem (1897-1982): tradiția între cunoaștere și reparație **□** Martin Buber (1878-1965): umanismul în epoca morții lui Dumnezeu **□** Ernst Bloch (1885-1975): o hermeneutică a așteptării **□** Testamentul lui Leo Strauss (1899-1973) **□** Hans Jonas (1903-1994): experiența gândirii și responsabilitatea față de lume **□** Cu Emmanuel Levinas (1905-1995): istoria judecată. Panorama ar fi putut să fie un *minian* al filosofilor dacă al zecelea ar fi fost, să zicem, Derrida, decaedat recent, limita propusă de autor fiind însă 1995, adică anul morții lui Levinas (cartea a apărut la Gallimard, în 2003).

Ceea ce ni se oferă, însă, este îndeajuns de substanțial. Partea leului revine, se înțelege, filosofiei germane, în particular idealismului german. Chiar din introducerea, Pierre Bouretz ne pune în gardă cu privire la vizionarea de cealaltă parte a partiturii evreiești. Astfel, Ernst Jünger afirma că „atingând viața Germaniei, evreul nu poate în nici un plan

juca un rol creator” (amintindu-ne, la noi, de publicistica lui Octavian Goga); Carl Schmitt adăuga că vrea, să debaraseze spiritul german de toate falsificările evreiești!, iar Heidegger, abia înfrânt, saluta o politică plină de curaj ce „riscă neobișnuitul și incalculabilul” și ale cărei rezultate le cunoaștem. Într-adevăr, Hitler a riscat și a pierdut! Apoi, printre ruine (a se citi și „ruinele gândirii”), Habermas vorbește despre moștenirea iudeo-germană care totuși supraviețuiește miraculos distrugerii sale programate, salvând paradoxal intrucâtva însuși idealismul german de tarele iraționalismului.

Este o carte de citit pe îndelete... Versiunea românească a fost asigurată de Janina Ianoși (cap. I-VI), Loana Marina Ciobanu (cap. VII) și Țicu Goldstein (cap. VIII-IX); redactor - Ana-Maria Caloianu; consultant științific - Ion Ianoși. Versiunea românească este cu atât mai prețioasă cu cât, pret de mai bine de o jumătate de secol, toți filosofilor amintiți erau în dizgrație, iar noi, cititorii cu apetență filosofică, nu eram contemporani cu... propria noastră epocă! După „schimbarea la față a României”, respectiv după '89, a început să se traducă din Buber, Rosenzweig, Walter Benjamin, Gershom Scholem câte ceva. Dar, cu excepția lui Levinas, operele lor fundamentale își așteaptă încă editorii, traducătorii și exegeții.

Volumul se prezintă în bune condiții grafice, cu o copertă extrem de sugestivă, semnată de Done Stan. Lucrarea reprezintă o izbândă editorială și merită să figureze în toate marile biblioteci, ca și în casele oamenilor de cultură.

ȚICU GOLDSTEIN

Am pus în loc de titlu acest moto cu care se descrie noul roman al scriitoarei Sanda Faur, *Acea poveste de dragoste...* (Ed. AGER- Economistul, 2004). Cuvintele sugerează o dureroasă melancolie, dar „tonus”-ul și inteligența autoarei ne oferă un roman mai mult fortifiant decât melancolic, în genul „romanelor dulci, de dragoste”, de care „povestea” Sandei Faur se deosebește categoric.

Desigur, nu vom povesti subiectul, cum procedează uneri cronicarii, și rău fac. Vom spune doar că totul pare și este (după mărturisirea scriitoarei) adevărat, asemănările... nu sunt întâmplătoare, asumarea launtrică sfâșier produse de o iubire învinșă de împrejurări și de timp, dar nepieritoare în esența ei, fiind fără nici o rezervă. Ne amintim de o piesă de teatru, de succes în anii '70, „Melodie varșoviană”, în care „pretextul” era asemănător. O iubire imposibilă într-o perioadă de interdicții absurde - acesta ar fi „pretextul”, iar, așa cum o cunoaștem pe scriitoare din prozele anterioare și, în primul rând, din minunata *Sara în țara*

„Iubirile nemuritoare sunt cele care mor tinere“

amintirilor, cartea despre care scriem aici confirmă aptitudinile narative, spiritul ascuțit de observare a detaliilor, nu numai exterioare, ci, mai important, ale celor psihice, ale „mobilierului nevăzut” din inima personajului central, ca și umorul discret și cu atât mai incitant de care dispune din plin Sanda Faur. Am spune că descoperim aici și note noi, o anume maliție... „benefică” (să ne ierte lingviștii), un accent mai dur pe situații limită, care apropie „povestea” de tragedia eternă a omului - imposibilitatea atingerii absolutei fericii, ceea ce se poate înțelege și din armonioasă și celebra lucrare a lui Rodin, *Sărutul*, reprezentată pe copertă.

Proza Sandei Faur nu poate trece neobservată. Am văzut o dată, întâmplător, într-un tolebiuș, o cititoare tânără care sorbea cartea pe care o ținea pe genunchi, ca pe o hrană vitală. Titlul romanului era *Păcatul de a fi frumoasă* și este scris de Sanda Faur. Critica și cronicile semnate de nume cunoscute, precum Alice Mănoiu, Dana Duma, Cleopatra Loniștu, Magda Mihăilescu, Aureliu Goci ș.a., au pus în lumină calitățile de seamă ale acestei proze - „sinceritate atingerii absolutei fericii, ceea ce se poate înțelege și din armonioasă și celebra lucrare a lui Rodin, *Sărutul*, reprezentată pe copertă.

B. MEHR

Libertatea religioasă - parte inalienabilă a drepturilor omului

O prezentare multilaterală a problemelor toleranței și intoleranței religioase

Facilitating Freedom of Religion or Belief: A Deskbook

Lucrarea analizează originea și bazele libertăților religioase și rădăcinile intoleranței, descrie normele elementare ale libertății religioase raportate la cele ale drepturilor omului și diferitele demersuri ale organizațiilor internaționale - O.N.U., Consiliul European, UNESCO, O.S.C.E. etc. - pentru a lăgășia și a pune în aplicare prevederile internaționale de respectare a libertăților religioase. Alte secțiuni ale lucrării se ocupă de abordarea în cadrul unor religii a situației femeilor și constrângerile religioase impuse acestora, raporturile copii-religie, prozelitismul religios, relația dintre toleranță și intoleranță religioasă, situația cultelor în diferite țări, precum și dezbateri legate de toate aceste aspecte. O serie de capitole descriu modalitățile de promovare a toleranței, a dialogului interreligios și de soluționare a conflictelor religioase. În cadrul volumului sunt menționate și câteva aspecte legate de libertatea religioasă din România, precum și situația Bisericii Ortodoxe din Basarabia. Astfel, în capitolul „Punerea în aplicare a libertății religioase în statele membre ale O.S.C.E.”, se menționează că „Bulgaria, Ungaria, România și Ucraina au fost criticate pentru o legislație în curs de elaborare care ar fi dus la discriminare. Parlamentelor acestor țări li s-a cerut să respingă legile care nu sunt în conformitate cu standardele internaționale”. În subcapitolul „Autonomia în dreptul internațional” a fost prezentată decizia Curții Internaționale de la Haga, în care se critică și se respinge refuzul guvernului din Republica Moldova de a recunoaște autonomia Mitropoliei din Basarabia. În anexa volumului sunt publicate toate documentele internaționale ce garantează libertatea religioasă și a credinței.

EVA GALAMBOS

Cu Osip Mandelștam printre poeți

În vreme ce la București se publică, pe rând, seriile de amintiri ale Nadejdei Mandelștam, cea mai autorizată sursă pentru cine vrea să se familiarizeze cu avaturile existenței din care s-a cristalizat opera poetului Osip Mandelștam, până la răpunerea sa fizică de către aparatul opresiv stalinist, a rămas undeva în rafturile librărilor, puțin băgat în seamă, volumul *Eseu despre Dante*, apărut la Iași, sub auspiciile Editurii Universității „Al. I. Cuza”, alcătuit, selectiv, din expertize critice întreprinse de poet în universuri lirice dintre cele mai îndepărtate, avid să se clarifice asupra propriului destin literar. Contemporanii lui Mandelștam pretind că avea mereu în preajmă o ediție completă din François Villon și că ajunsese să știe pe dinafară *Divina Comedie* a lui Dante în original. Dar răvna sa de a se înflă în labirinturile medievale este un mod de a găsi mai eficient înțelegere pentru modernitate. Îi ține

la mare cinste pe Ahmatova, Hlebnikov sau Pasternak, pe Blok sau pe Maiakovski, fără a le scuza siabăciunile, mai ales când îi surprinde în păcatul de a se lăsa amețit de gloria vremelnică. Dacă ceva îl irita la culme pe Mandelștam era pasivitatea boemă, lenea gândirii, pierderea bucuriei de a citi.

Pentru el scrisul presupunea studiu aplicat, o cultură întinsă, o nobilă profesie, așezată pe

baze la fel de solide ca arhitectura, ca științele exacte, departe de exuberanțele inspirate la întâmplare. În mod explicit, pune înaintea inovației meritul de a cunoaște temeinic mari modele, implicit capacitatea de a intra în dialog cu ele, pentru propria desăvârșire. A vesteji necruțator „boala versurilor”, cum numea el molima diletantismului, calea sigură de anihilare a personalității.

Pentru această întâlnire cu Osip Mandelștam merită toate mulțumițiile traductoarei Livia Cotorcea, autoare, totodată, a unei introduceri solid informate.

Ș. CONSTANTIN

„[...] În poezia europeană, cel mai mult s-a depărtat de metoda dantescă - s-o spunem drept, s-au situat la un pol opus ei - tocmai cei care și-au spus parnasieni: Heredia, Leconte de Lisle. Mai aproape de Dante stă Baudelaire și mai aproape de el se află Verlaine; cu totul asemenea lui, dintre poeții francezi, este A. Rimbaud. De felul lui, Dante este un clătâncior de sensuri și un distrugător al integrității imaginii. Compoziția cânturilor sale amintește de reprezentarea rețetelor de comunicație aeriană sau de drumul neobosit al poștei cu porumbelii [...] În timp ce, cum am mai spus, întreaga «Divina Commedia» se prezintă ca un chestionar cu întrebări și răspunsuri, fiecare enunț direct e moșit în mari chinuri - când cu ajutorul unei bătrâne moașe - Vergiliu, când asistat de o tânără dădacă - Beatrice etc. [...]”

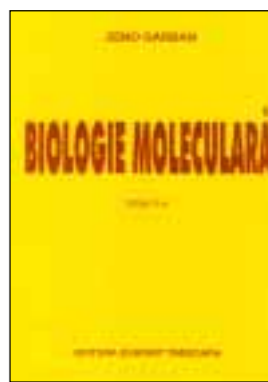
ISTORIE ȘI ACTUALITATE

Dincolo de eveniment, numărul 11 din *Buletinul Centrului, Muzeului și arhivei istorice a evreilor din România*, se adresează nu doar specialiștilor, ci și tuturor acelor care resimt nevoia de a fi „la zi” cu tot ce înseamnă istoria obștii noastre (personalități în efugie, viața documentelor, analiza critică a izvoarelor arhivistice ș.a.). Cercetări aflate la granița între istoria literară, istorie a presei românești, istorie a emancipării evreilor (*Dumitru Hâncu*) ne propun o meditație asupra avaturilor condiției iudaice la începuturile României moderne. O binevenită clarificare a conceptului de sionism interbelic (*Alexandru Elias*) vestește încercări de falsificare a adevărului istoric, cum apar ele în raportul Direcției Generale a Poliției din 1942, considerând sionismul „contaminat” de comunism „Statul național de o singură rasă”, pe care se baza regimul legionar-antonescian, ducând la culpabilizarea globală, deportări și exterminări în masă, a fost o idee reluată de la ședința Adunării Deputaților din 1879, spun documentele (*Lya Benjamin*). Și tot ele vorbesc despre înființarea de școli evreiești particulare, când profesorii și elevii evrei au fost excluși din învățământul de stat, despre existența „Barașum”-ului, care a dat tărâie spirituală populației evreiești prigonite, despre salvări de viați evreiești datorate unor Drepti între Popoare români (*Irina Cajal*). Retrăirea tragediei proprii, parte a tragediei colective a evreilor din Ardealul de Nord, deportați la Auschwitz-Birkenau, are un impact puternic asupra cititorului prin farta narativă (*Oliver Lustig*), retrospectiva devenind îndemnul la cultivarea memoriei Holocaustului și preedarea istoriei sale în școli. Nu lipsesc abordări filosofice privind fațete ale evreității (*Hary Kuller*): israelism; viață comunitară proprie, în Diaspora; deschidere spre lume și receptivitate la nou. Aceiași autori semnează un interesant studiu despre trei momente ale cenzurii față de evreii evrei: în prima parte a secolului XIX (cenzura tipăriturilor religioase evreiești); în timpul regimului legionar-antonescian (interdicția de publicare a cărților aparținând autorilor evrei); în perioada comunistă, când aceeași interdicție e aplicată selectiv. Comunicarea substanțială a profesorului dr. *Carol Iancu* despre viața și opera Marelui Rabin Meyer Abraham Halevy, o sinteză a istoriei evreilor din Rădăuți, realizată de dr. *Vasile I. Schipor*, relatarea despre noul Muzeu al Holocaustului de la „Yad Vashem” (*Georgeta Pană*) - încheie acest număr dens, de mare varietate tematică și altitudine spirituală.

IULIA DELEANU

Prin această carte - *Biologie Moleculară* (Editura Eurobit Timișoara, 2005, 534 pagini) - Zeno Gârban, profesor de Biologie moleculară la Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară, readeuce în memoria noastră uriașa contribuție științifică a regretatului academician Nicolae Cajal.

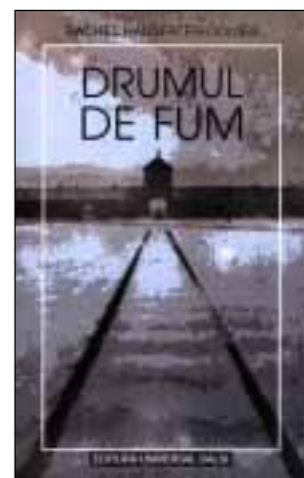
O carte „In memoriam” NICOLAE CAJAL

corespondent al Academiei Române, autorul evocă lucrările referitoare la acizii nucleici (din perioada 1980-1990), la care l-a avut ca îndrumător și mentor pe dr. Nicolae Cajal. Cartea - cu date de ultimă oră din cercetările autorului, confirmate cu cele mai recente date din literatura de specialitate - este structurată pe trei părți, cu citate ale autorului Nicolae Cajal, ca, în încheiere, să remarcăm date biografice și un portret color sugestiv pentru ilustra personalitate.

Prof. univ. dr. FRANCISC SCHNEIDER

În căutarea rădăcinilor

romanului său, *Drumul de fum*. Traducerea românească (semnată Betty Kirchmajer-Donca) a fost lansată de Editura „Universa” Dalsy” cu ocazia Târgului de Carte de acur două luni. Recenzia, apărută în numărul anterior al revistei noastre, consemna faptul că personajul principal al narațiunii (prin care se aude „vocea” autoarei) își revendică un strămoș de origine evreo-română. Răspunzând întrebărilor din public, scriitoarea franceză confirmă că a acceptat bucurioasă invitația de a veni la București, tocmai mână de gândul eventualelor prime investigații pentru regăsirea urmelor bunilor evrei, trăitori cândva în părțile de sus ale Moldovei. În după-amiaza aceleiași zile, autoarea a vizitat Templul Coral, cu care ocazie a urmărit concertul extraordinar susținut de Corul evreiesc din Viena, alături de o numeroasă asistență alcătuită din membri ai comunității, pătrunși de farmecul probelor de înaltă spiritualitate. (Ș.C.)

Fastuoasa „sală a oglinzilor” din Casa „Catargi-Monteoru” (sediu al Uniunii Scriitorilor, în Calea Victoriei), a găzduit, vineri, 22 Iulie, întâlnirea prozatoarei franceze Rachel Hausfater-Douibet cu cititorii

Poetul GRIȘA GHERGHEI

(Nichita, Hagiu ș.a.), s-a remarcat printr-un protest colectiv, exprimat în fața sediului Uniunii Scriitorilor, de pe Kiseleff, a publicat câteva cărți de poezie, iar în anul 2005, a candidat la președinția Uniunii, fără succes, dar cu o vie dorință de a pune „lucrul la punct”. Ne vom opri la patru dintre cărțile lui, pe care le avem în față, inclusiv cea mai recentă, *Cartea somnului*, apărută la Editura

raului, plachetă apărută în 2000, în urma unui concurs la Asociația Scriitorilor din București, este străbătută de un umor de bună calitate, umorul „boemilor” sub orice dictatură (inclusiv cea a prostiei). Poeme cu o largă respirație, „gălățene” și „universaliste”, acestea dau valoare plachetei și justifică alegerea juriului. *Cartea somnului* (2005) pare un volum scris la marginea unei nemascate disperări, versurile sunt absolvite de „speranță”. Nu credem că „speranța nu este altceva / decât o versiune ecologică / a vechiului testament”. Grisa Gherghel mai are cărți de scris.

BORIS MARIAN

ÎNCRUSTĂRI MEMORABILE PE RĂBOJUL VREMI

A venit rândul și celui de al treilea volum din *Dicționarul General al Literaturii Române*, elaborat sub egida Academiei, să ocupe un loc proeminent în vitrinele și standurile librărilor, la interval relativ scurt după celelalte două, lansate împreună. Le-am comentat cu multă satisfacție (vezi „Realitatea Evreiască”, nr. 227 și 228, din martie și aprilie a.c.) și ne grăbim să mărturisim că recenta apariție justifică, din capul locului, aprecieri similare, prin robustetea arhitecturii și riguroasa investită în explorarea unui imens material documentar. Deși, de la un volum la altul, numărul colaboratorilor s-a redus, senzația căpătată pe măsură ce avansează lectura este de coerență, sudată în interiorul unei ambianțe de laborator, unde s-a cristalizat, treptat, o experiență optimă. Nu-i vorba, harnici ziditori la actualul edificiu au venit de alte sanțiere, cu o practică consistentă, dacă n-ar fi decât șirul de cercetători, împrumutați din grupul realizatorilor „Dicționarului literaturii noastre de la origini până la 1900”, editat la Iași, în 1979. Poate nu este întâmplător că toată onora dintre aceștia li s-a încredințat să înalte câțiva dintre stâlpii de susținere, ca să spunem așa, ai maiestruoasei cupole: Ion Ghica (chintesentă de muntenism, oarecum paradoxal luat în primire de moldoveanul Florin Faifer), Hasdeu (sintezat pregănat de Gabriela Drăgoi), Heliade-Rădulescu și Kogălniceanu (ambii, portretizați cu precizie analitică de Leon Volovici, astăzi universitar

la Ierusalim), în fine, capitolul generic despre „Junimea”, metodic radiografiată de Dan Mănuca. Spunem experiență, dar să nu se înțeleagă - ferește-ne, Doamne! - rutină. Superstiției și travaliului susținut în bibliotecă ar avea ca efect inevitabil didacticismul mărunț, sec, stereotip și răpălic nimitoarea Florin Faifer. Parcă într-adin, trece dezinvolt, cu egală suplețe, de la autori de prim rang la literați mărunți, căutându-i fiecarei un plasament în zona sensibil favorabilă, niciodată plictisit de poziția ingrată, uneori, în care se află. Nu-i vorba, își primește răsplata cuvenită, îndată ce-i vine rândul, după alfabet, să fie el însuși obiectul cercetării, elegant întreprinsă de Nicolae Mecu. Eficiența de „laborator” a Dicționarului iese în evidență și sub forma unei tendințe de specializare între colaboratori. De pildă, Nicolae Florescu dă la iveală rezultate obținute prin perseverente investigații în perimetrul exilului românesc, punând în circulație informații cu neputință de recoltat în bibliotecile din țară. Altceva, în speța Mikeș Popa, pare dedicat fișării unei puzderii de publicații. Îl secondează Doru Burlacu, ca și Remus Zăstroiu. Există și alt gen de fertilită concentrare pe o direcție anumită, pusă în evidență de Monica Spiridon, care obține reale performanțe pe coordonatele generației optzeciste, aplecându-se asupra prozatorilor Bedros Horasangian,

Ioan Groșan sau Gh. Iova.

În cuprinsul *Dicționarului General* este consemnată contribuția filologilor și universitarilor din diverse țări, care, prin traduceri sau exegeze critice, au extins audiența literaturii române, cum ar fi Alain Gouillermou (în Franța), Ioan Guțu (în Italia), Irena

E/K

□ ELVIN, B. □ FAGURE, EMIL D. □ FAUR, DAN □ FĂRCAȘAN, SERGIU □ FERARU, LEON □ FISCHER, IANCU □ FRIDMAN, MIHAIL □ FRODA, SCARLAT □ FUNDOIANU, B. □ FURTUNĂ, ENRIC □ GALL, MATEI □ GANE, HORIA □ GASTER, MOSES □ GRINDEA, MIRON □ GROSU, JEAN □ GURIAN, SORANA □ HÂNCU, D. □ HEFTER, ALFRED □ IACOBESCU, D. □ IANOȘI, ION □ IANOȘI, JANINA □ IOSIFESCU, SILVIAN □ IUREȘ, ȘTEFAN □ JAR, ALEXANDRU □ JIANU, IONEL □ JURIST, EDUARD

Harasimowicz (în Polonia), Klaus Heitmann (în Germania). E de meditat dacă nu i se cuvenea un loc în această suită și elvețianului Marc A. Jeanjaquet, ani de zile activ jurnalist literar la București, un avizat cronicar de artă (la fel cu compatriotul său Leo Bachelin, apreciat deosebit de Argehezi), iar într-o vreme mediator de franceză al adolescentului Ion Marin Sadoveanu.

Ca și în volumele anterioare, un numeros lot de poeți, prozatori, esești, traducători provin din medii

evreiești și aduc în fluxul general al literaturii române note specifice de creativitate. Unii au dobândit răsunet internațional - cum e cazul filologului Moses Gaster ori al poetului și filosofului B.Fundoianu - și sporesc, datorită prestigiului personal, interesul pentru cultura din mijlocul căreia au descoperit lumea. A fost uitat, în acest capitol, personajul numit Henri Gad. E drept că el n-a apucat să-și afirme personalitatea, ieșind din scenă, la Paris, pe când abia începuse să se impună atenției, în domeniul teatrului de marionete și al filmului de avangardă. În anii primei conflagrații mondiale, era o prezență distinctă în publicistica momentului, alături de Ion Vinea, de Tudor Teodorescu-Braniște. Printre ceterile epoci, a identificat cel dintâi înzestrările de dramaturg ale lui Camil Petrescu, ducând o adevărată campanie pentru promovarea „Jocului ieilor”. Camil a deplăns precipitata lui dispare, în primăvara lui 1930, și-i-a rezervat cuvinte bine simțite în „Adenda la falsul tratat”. Fiindcă suntem în lumea teatrului, mai constatăm absența la apel a unei preceptuate analiste de spectacole, Mira Iosif.

La o întreprindere de asemenea amploare, astfel de scăpări din vedere sunt ca și inevitabile, într-un procent tolerabil. Pesemne că orice om de meserie ar avea de făcut completări. Sugestii răsăr din însuși cuprinsul *Dicționarului*. De pildă, prezența lui Ionel

GEO ȘERBAN

D.G.L.R. - siglă de patrimoniu (III)

